

HALINA SMOLIŃSKA
WSP Bydgoszcz

GOTOWOŚĆ DZIECI WSTĘPUJACYCH DO SZKOŁY DO PODJĘCIA
NAUKI PRZEDMIOTU ŚRODOWISKO SPOŁECZNO-PRZYRODNICZE

1. Przedmiot środowisko społeczno-przyrodnicze w nauczaniu początkowym

Obserwowane od kilkunastu lat zjawisko akceleracji jest źródłem szeregu przemian w systemie nauczania początkowego. Dotyczą one celów, treści, metod, środków dydaktycznych, bazy materialnej, procesów: nauczania - uczenia się, wychowania i samowychowania.

Analiza planów nauczania w poszczególnych krajach wykazuje, że są nowe tendencje w nauczaniu początkowym. Wśród nich uwagę zwraca pojawienie się od klasy najniższej nowego przedmiotu nauczania, obejmującego wiedzę z zakresu środowiska społeczno-przyrodniczego.

1.1. Koncepcja przedmiotu obejmującego treści społeczno-przyrodnicze w różnych krajach

Tabela 1. Plan nauczania przedmiotu obejmującego treści społeczno-przyrodnicze ¹

Lp.	Kraj	Nazwa przedmiotu	Liczba godz. tygodniowo				
			I	II	III	IV	V
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	ZSRR	nauka o przyrodzie	-	1	2	-	-
2.	Bułgaria	krajoznawstwo	1	1	1	-	-
3.	Rumunia	wiedomości o przyrodzie, geografia	-	1	1	1	-
4.	Węgry	nauka o środowisku	2	2	2	3	-
5.	Czechosłowacja	nauka o rzeczach nauka o środowisku nauka o przyrodzie	2	2	-	-	-
			-	-	1	2	-
			-	-	2	2	-

1	2	3	4	5	6	7	8
6.	Jugosławia	poznawanie przyrody i społeczeństwa	2	2	3	-	
		poznawanie przyrody	-	-	-	2	
		poznawanie społeczeństwa	-	-	-	2	2
7.	Niemiecka Republika Demokratyczna	nauka o środowisku rodzinnym /w ramach języka niemieckiego/	112	12	13		
8.	Polska	nauka o ogrodzie szkolnym	- 1	1	1		
		środowisko społeczno-przyrodnicze	2	2	2		

1.2. Charakterystyka treści przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze

Treści przyrodnicze w programie nauczania różnych krajów są zbliżone. "Nauka o przyrodzie" w szkole radzieckiej przewiduje:

- poznanie sezonowych zjawisk w przyrodzie jesienią i w zimie, na wiosnę i w lecie /pogoda, klimat, niektóre zwierzęta i rośliny oraz praca ludzka/;
- przyrodę rodzinnego kraju, ochronę przyrody;
- kraj rodzinny na mapie i globusie;
- człowiek i ochrona zdrowia ².

"Krajoznawstwo" w szkole bułgarskiej zawiera trzy działy treści:

- elementy środowiska przyrodniczego /rośliny, zwierzęta, wzajemne powiązanie człowieka z przyrodą/, treści geograficzno-fizyczne: pogoda, klimat, sezonowe obserwacje przyrodnicze, posługiwanie się mapą i globusem, rozumienie ruchów ziemi/;
- elementy środowiska społecznego /praca, nauka, kultura, organizacja życia społecznego/;
- zdrowie i higienę ³.

W Rumunii dzieci rozpoczynają obowiązek szkolny od 6 lat. Chociaż program nauczania 6-latków nie przewiduje odrębnego przedmiotu z zakresu treści społeczno-przyrodniczych, to jednak w obrębie języka ojczystego wydziela się godzinę tygodniowo na poznawanie otoczenia /przejawów życia społecznego w najbliższym środowisku, wybranych faktów przyrodniczych/. W klasie drugiej uczniowie poznają wiadomości z przyrody ożywionej i nieożywionej, a w klasie trzeciej

zaznajamiają się z treściami z geografii fizycznej /zajęcia ludności, życie gospodarczo-społeczne regionu i kraju, mapa/ ⁴.

W Czechosłowacji plan nauczania uwzględnia trzy przedmioty dotyczące faktów przyrodniczych i społecznych. "Nauka o rzeczach" obejmuje wstępne wiadomości o przyrodzie i życiu społecznym. Zadaniem tego przedmiotu jest kształtowanie u dzieci umiejętności obserwowania rzeczy i zjawisk w przyrodzie i społeczeństwie, samodzielnego znajdowania związków i zależności między nimi, zwięzłego opisywania i rozmawiania o nich.

"Nauka o środowisku" umożliwia zapoznanie uczniów z życiem ludzi własnego regionu i całego kraju. Natomiast "nauka o przyrodzie" obejmuje wiadomości, umiejętności i nawyki z wielu dziedzin /fizyki, chemii, astronomii, geologii, biologii, ochrony środowiska żyłowego człowieka/ ⁵.

Dzieci jugosłowiańskie w zakresie przedmiotu "poznawanie przyrody i społeczeństwa", obok treści społecznych i przyrodniczych przyswajają sobie elementy wiedzy kartograficznej ⁶.

W NRD zachowano w klasach I - III w ramach języka ojczystego naukę o środowisku /treści geograficzne, społeczne, przyrodnicze/, ale program szczegółowo określa liczbę godzin na realizację elementów z zakresu nauki o środowisku.

W Polsce przedmiot "środowisko społeczno-przyrodnicze" obejmuje treści przyrodnicze, społeczne, geograficzne, historyczne oraz z zakresu higieny i bezpieczeństwa.

Wyżej podane informacje wskazują, że uczniowie klas początkowych krajów socjalistycznych poznają w ramach oddzielnego przedmiotu środowisko społeczne, uczą się zachowania w sytuacjach wymagających kontaktów społecznych, obserwują świat roślinny i zwierzęcy, zdobywają nawyki w zakresie samoobsługi, higieny osobistej i zachowania bezpieczeństwa.

1.3. Analiza treści programowych z zakresu "środowiska społeczno-przyrodniczego" dla klasy I w Polsce ⁷

Tabela 2. Zestawienie treści programowych środowiska społeczno-przyrodniczego dla klasy I

Treści geograficzne	Treści przyrodnicze	Treści z zakresu kultury materialnej	Treści społeczne	Bezpiecz. i higiena
<p>1. Charakterystyczne krajobrazy rodzinnej miejscowości:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ukształtowanie powierzchni terenu, - drogi, - budownictwo - typowe zajęcia ludności <p>2. Wiadomości związane z klimatem:</p> <ul style="list-style-type: none"> - obserwacja zmian w przyrodzie w różnych porach roku, - zjawiska atmosferyczne. 	<p>1. Poznawanie środowisk naturalnych</p> <ul style="list-style-type: none"> - w ogrodzie i parku szkolnym /rośliny, zwierzęta/ - rośliny ozdobne w domu i w szkole, - zwierzęta domowe. <p>2. Zależność rozwoju roślin od warunków życia: nasłonecznienie, temperatury, powietrze, rodzaju gleby i jej wilgotności.</p> <p>3. Zmiany zachodzące w przyrodzie w różnych porach roku.</p> <p>4. Ochrona przyrody.</p>	<p>1. Urządzenia sanitarne.</p> <p>2. Urządzenia techniczne, używane w domu, ich konserwacja.</p> <p>3. Instalacja elektryczna.</p> <p>4. Dawne i dzisiejsze sposoby oświetlenia.</p> <p>5. Sposoby ogrzewania dawniej i dziś.</p> <p>6. Środki lokomocji.</p> <p>7. Osobliwości rodzinnego miasta.</p>	<p>1. Poznanie środowisk społecznych: klasa, szkoła, rodzina i jej członkowie, sąsiedzi, rodzina miejscowość.</p>	<p>1. Higiena ciała i odzieży, odżywianie, odpoczynek.</p> <p>2. Wdrażanie do przestrzegania przepisów bezpieczeństwa:</p> <ul style="list-style-type: none"> - w szkole, - w drodze do szkoły, - w domu.

Jak wynika z tabeli 2 program środowiska społeczno-przyrodniczego dla klasy pierwszej zawiera zróżnicowane treści, realizacja których uzależniona jest od doboru metod nauczania - uczenia się. Podstawowe metody zaznajamiania uczniów z własnym środowiskiem zostały w programie określone. Są to metody oparte na obserwacji, metody organizujące działalność praktyczną uczniów /ćwiczenie/ oraz towarzyszące im metody słowne.

W związku z powyższym rodzi się pytanie o gotowość dzieci rozpoczynających obowiązek szkolny do nauki przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze. Przez gotowość rozumie się znajomość pewnych faktów, a także umiejętność ich poznawania.

1.4. Analiza programu wychowania w przedszkolu pod kątem przygotowania dzieci do podjęcia nauki przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze w przedszkolu ⁸

Tabela 3. Zestawienie treści programowych z zakresu poznawania przyrody dla dzieci 6-letnich

Treści geograficzne	Treści przyrodnicze	Treści z zakresu kultury materialnej	Treści społeczne	Bezpiecz. i higiena
1. Obserwacja zmian zachodzących w różnych porach roku. Zjawiska atmosferyczne.	1. Poznanie środowiska przyrodniczego w różnych porach roku: - dojrzewanie, - zbiory warzyw, - grzyby w lesie, - wykopki, orka, - wiosenne prace w polu, ogrodzie i sadzie, 2. Charakterystyczne cechy najczęściej spotykanych zwierząt domowych oraz żyjących w naturalnych środowiskach, - wybrane zwierzęta egzotyczne. 3. Zależność rozwoju roślin od zabiegów pielęgnacyjnych. 4. Wdrażanie do ochrony przyrody.	1. Zastosowanie sprzętu ręcznego i mechanicznego przy wykonywaniu prac w gospodarstwie. 2. Urządzenia techniczne ułatwiające zaspokojenie podstawowych potrzeb człowieka. 3. Środki transportu pasażerskiego i towarowego na lądzie i w powietrzu. 4. Współczesne środki łączności.	1. Poznanie środowisk społecznych - przedszkole - rodzina - najbliższe środowisko - instytucje użyteczności społecznej, - zabytki i miejsca pamięci narodowej.	1. Troska o czystość osobistą. 2. Kulturalne zachowanie się przy odżywianiu. 3. Wdrażanie do higienicznego trybu życia.

Porównując dane z tabeli 2 i 3 dostrzega się integrację treści środowiska społeczno-przyrodniczego z treściami wychowania w przedszkolu dla dzieci 6-letnich. Integrację zauważa się również w metodach zapoznawania dzieci przedszkolnych i dzieci klasy pierwszej z powyższymi treściami. Fakty geograficzne i przyrodnicze dzieci 6-letnie

poznają w toku obserwacji dokonywanej podczas wycieczek, doświadczeń organizowanych w ogródku i kąci przyrodniczym. Z treściami społecznymi zaznajamiają się uczestnicząc w sytuacjach wymagających kontaktów społecznych. Wychowanie techniczne stwarza duże możliwości rozwijania zainteresowań kulturą materialną w sposób bezpośredni lub pośredni /ilustracje, zdjęcia, telewizja/. Przestrzeganie zasad bezpieczeństwa i higieny osobistej uczą się wykonując szereg czynności podczas dnia /zmiana odzieży, kultura spożywania posiłków, odpoczynek/.

Naczelną metodą zaznajamiania dzieci 6-letnich jak i uczniów klasy I z treściami społeczno-przyrodniczymi jest organizowanie wielostronnego działania dziecka przez: samodzielne doświadczenie, poszukiwanie; stawianie dzieciom zadań do wykonania; ćwiczenia utrwalające, które pobudzają dziecko do powtarzania wcześniej nabytych umiejętności.

2. Znajomość środowiska społeczno-przyrodniczego u dzieci 6-letnich w oparciu o przeprowadzone badania

Analiza programu wychowania w przedszkolu wskazuje, że dziecko rozpoczynające obowiązek szkolny powinno być przygotowane do podjęcia nauki przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze w klasie pierwszej. Jednak realizacja programu zależy od szeregu czynników, między innymi od:

- możliwości umysłowych dziecka,
- formy organizacyjnej przedszkola,
- pracy dydaktyczno-wychowawczej nauczyciela,
- środowiska ekologicznego, w którym dziecko przebywa.

W związku z powyższym powstają dwa pytania

- 1/ Jaki jest rzeczywisty zasób wiedzy z zakresu treści społeczno-przyrodniczych dzieci wstępujących do klasy pierwszej?
- 2/ Czy istnieją różnice, a jeżeli tak, to jakie w wiadomościach społeczno-przyrodniczych między dziećmi z różnych środowisk ekologicznych?

Pytania te zainteresowały słuchaczki Wychowania Przedszkolnego WSP w Bydgoszczy. Przeprowadziły one, pod moim kierunkiem badania dzieci 6-letnich ze środowiska wiejskiego i miejskiego. Badania dotyczyły

wiadomości z przyrody ożywionej i nieożywionej, pojęć czasowych oraz kultury materialnej⁹.

Tabela 4. Liczba dzieci objętych badaniami

Lp.	Badane zagadnienie	Liczba badanych	
		miasto	wieś
1	Znajomość pojęć z przyrody nieożywionej.	30	20
2	Zasób pojęć z przyrody nieożywionej.	22	22
3	Znajomość pojęć czasowych.	20	21
4	Zasób wiedzy z zakresu kultury materialnej.	24	24
R a z e m :		96	87

W badaniach, które miały charakter indywidualny posłużono się testem słowno-obrazkowym. Np. dziecko spośród obrazków przedstawiających różne rośliny miało wybrać warzywa, a następnie podać ich nazwy, wskazać części jadalne.

2.1. Wyniki badań

2.1.1. Znajomość zjawisk atmosferycznych przez dzieci 6-letnie

Tabela 5. Zestawienie wyników znajomości zjawisk atmosferycznych

Lp	Zjawisko atmosferyczne	Wskaźniki znajomości zjawiska	% poprawnych odpowiedzi	
			miasto	wieś
1	śnieg	- barwa	95,4	100
		- skutki działania temperatury na śnieg	100	100
		- skutki działania deszczu na śnieg	81,8	72,7
2	burza	- charakterystyczne cechy burzy	95,4	90,9
3	łęcza	- rozpoznanie i nazwanie	100,0	100,0
4	wiatr	- rozpoznawanie siły wiatru	72,7	63,6
5	deszcz	- określenie siły deszczu	72,7	59,1
		- skutki długotrwałej ulewy	63,6	68,1
6	powódź	- skutki powodzi w odniesieniu do ludzi i zwierząt	77,2	68,1
		- skutki powodzi w odniesieniu do roślin	41,8	54,1
7	długotrwałe nasłonecznienie i brak opadów	- skutki długotrwałego nasłonecznienia i braku opadów	54,1	68,1

Lp	Zjawisko atmosferyczne	Wskaźniki znajomości zjawiska	% poprawnych odpowiedzi	
			miasto	wieś
8	susza	- skutki suszy dla roślin	40,9	86,3
		- skutki suszy dla ludzi	40,9	77,2
9	mgła	- rozpoznanie i nazwanie	59,1	54,1

Jak wynika z tabeli 5 dzieci 6-letnie zarówno miejskie jak i wiejskie najmniej kłopotów miały z rozpoznaniem i podaniem właściwości śniegu, tęczy, burzy. Trudności pojawiły się przy rozpoznawaniu i nazwaniu mgły, przewidywania skutków powodzi i suszy. Dzieci wiejskie wykazały się lepszą znajomością skutków suszy aniżeli dzieci miejskie. Z kolei dzieci z miasta częściej aniżeli dzieci ze wsi znajdowały właściwe słowo na określenie silnego wiatru /wicher, wichura/ czy silnego deszczu /ulewa/.

Badano również umiejętność posługiwania się przyrządami. Wszystkie badane dzieci zarówno ze wsi jak i z miasta znały szkło powiększające, wleźli do czego służy, umiały się nim posługiwać. Natomiast termometr znało 81,8 % dzieci miejskich i 59,1 % dzieci wiejskich.

2.1.2. Znajomość pojęć czasowych przez dzieci 6-letnie

Tabela 6. Zestawienie wyników znajomości pojęć czasowych

Lp	Pojęcie czasowe	Wskaźniki znajomości pojęcia	% poprawnych odpowiedzi	
			miasto	wieś
1	pory roku	zna nazwy:		
		- wiosna	95,2	80,9
		- lato	95,2	85,2
		- jesień	95,2	80,9
		- zima	95,2	100,0
		rozpoznaje na obrazku:		
		- wiosna	61,9	38,2
		- lato	71,4	71,4
- jesień	72,2	42,9		
- zima	100,0	95,2		
2	pory dnia	zna nazwy:		
		- rano	85,7	85,7
		- południe	66,7	66,7
		- wieczór	66,7	71,4
		rozpoznaje na obrazku:		
		- rano	71,4	47,6
		- południe	42,9	38,1
- wieczór	38,1	88,1		

1	2	3	4	5
3	dni tygodnia	zna nazwy: - poniedziałek - wtorek - środa - czwartek - piątek - sobota - niedziela	85,7 85,7 85,7 85,7 90,5 95,2 95,2	90,5 90,5 90,5 90,5 90,5 90,5 100,0

Z danych przedstawionych w tabeli 6 wynika, że dzieci 6-letnie zarówno z miasta jak i ze wsi dobrze znają nazwy dni tygodnia. Dzieci wiejskie wykazały nawet nieco wyższą znajomość tych nazw, aniżeli dzieci z miasta. Przypuszczać należy, że jest to związane z planowaniem przez rodzinę harmonogramu zajęć w tygodniu, np.: w poniedziałek zawieziemy babcię do lekarza, we wtorek pojedziemy do miasta po zakupy itp.

Ponad połowa badanych dzieci zna nazwy pór dnia, a trudności występują przy rozpoznawaniu tych pór na obrazkach. Najwięcej pomyłek zarówno dzieci ze wsi jak i z miasta popełniały w rozpoznawaniu wieczoru. Czynności wykonywane wieczorem myliły z czynnościami ranka.

Dzieci z miasta i ze wsi dobrze znają nazwy pór roku, wszystkie dzieci z miasta rozpoznały zimę, spośród dzieci wiejskich 95,2 % udzieliło poprawnej odpowiedzi. Dysproporcje w wynikach między dziećmi ze wsi i z miasta dotyczą rozpoznawania wiosny i jesieni. Dzieci miejskie podały o 23,7 % i 29,3 % więcej poprawnych odpowiedzi aniżeli dzieci wiejskie. Badane dzieci zarówno z miasta jak i ze wsi myliły wiosnę i lato. Kwitnienie drzew i krzewów kojarzyły z oznakami lata.

2.1.3. Znajomość pojęć z przyrody ożywionej

2.1.3.1. Znajomość warzyw

Tabela 7. Zestawienie wyników znajomości warzyw

Nazwa warzyw	Wyodrębnienie warzyw		Nazywanie warzyw		Wskazanie części jadalnej	
	M %	W %	M %	W %	M %	W %
kapusta	100	100	100	100	100	100
burak	86,7	100	100	100	100	100
pietruszką	73,3	100	86,7	100	100	100
ogórek	80	100	80	100	100	100
marchew	100	100	100	100	100	100

Dzieci ze wsi posiadają dokładniejszą znajomość warzyw aniżeli dzieci z miasta. Wszystkie dzieci ze wsi spośród roślin wskazały te, które są warzywami. Nie miały również trudności z podaniem nazwy wskazanych warzyw. Natomiast 13,3 % dzieci miejskich do zbioru warzyw nie zaliczyło buraka, 26,7 % pietruszki i 20 % ogórka. Również 13,3 % dzieci miejskich nie umiało podać nazwy pietruszki i ogórka. Badane dzieci z obydwu środowisk poprawnie wskazały części jadalne warzyw.

Pytano także dzieci o sposoby przechowywania warzyw. Dzieci ze wsi podawały trzy sposoby: marynaty, w piwnicy, kopcowanie. Dzieci z miasta wymieniały dwa pierwsze sposoby.

2.1.3.2. Znajomość owoców

Śród podanych części roślin dzieci wiejskie z łatwością wskazały owoce. Tylko 10 % tych dzieci nie zaliczyło agrestu do owoców, a 15 % nie znało nazwy tego owocu. Natomiast dzieci z miasta nie wyodrębniły agrestu i winogrona. Nie znały również nazw tych owoców. Ponad połowa badanych dzieci z obydwu środowisk umiała podać nazwę drzewa czy krzewu, z którego pochodzi wskazany owoc.

Tabela 8. Zestawienie wyników znajomości owoców, drzew i krzewów owocowych

Nazwy owoców	Wyodrębnienie owoców		Nazwywanie owoców		Nazwy drzew i krzewów owocowych	
	M %	W %	M %	W %	M %	W %
jabłko	100	100	100	100	80	75
śliwka	100	100	100	100	70	70
gruszka	100	100	100	100	60	65
winogrono	76,7	100	76,7	100	70	90
agrest	83,3	90	73,3	85	76,7	80
wiśnia	100	100	100	100	76,7	70

Najwięcej pomyłek zauważa się przy podawaniu nazwy "grusza", zamiast której mówiły "gruszka".

2.1.3.2. Znajomość grzybów

Wszystkie badane dzieci spośród roślin wyodrębniły zbiór grzybów, ale w nazywaniu poszczególnych grzybów górowały dzieci wiejskie nad dziećmi miejskimi.

Tabela 9. Nazywanie grzybów - % poprawnych odpowiedzi

dzieci	prawdziwek	pieczarka	kurka	maślak	muchomor czerwony
M	26,7	13,3	33,3	23,3	100
W	75,0	65,0	75,0	50,0	100

Duże różnice w odpowiedziach między dziećmi ze wsi i z miasta, tłumaczy się możliwością bezpośredniego kontaktu ze środowiskiem leśnym, w pobliżu którego mieszkały.

2.1.3.3. Znajomość kwiatów

Spośród kwiatów badane dzieci rozpoznały na obrazkach i nazywały bezbłędnie: goździk, różę, słonecznik. Żadne dziecko nie umiało podać nazwy fiołek. Nazwę chaber wymieniło tylko 20 % badanych dzieci ze wsi. Dzieci z obydwu środowisk miały trudności z podaniem nazwy: przebiśnieg, krokus. Ponadto tylko 26,7 % badanych dzieci z miasta podało nazwę tulipanu, a spośród dzieci ze wsi wszystkie podały prawidłową odpowiedź.

Badane dzieci znają przyrządy potrzebne do pielęgnacji roślin (łopata, grabie, konewka), umieją się nimi posługiwać.

2.1.3.4. Znajomość części roślin

Wszystkie badane dzieci umiały wskazać i nazwać korzeń i liście. 17 % dzieci z miasta nie wyodrębniło kwiatu i 70 % łodygi. 25 % dzieci ze wsi nie wyodrębniło i nie nazwało łodygi.

2.1.3.5. Znajomość drzew

Tabela 10. Rozpoznawanie i nazywanie drzew - % poprawnych odpowiedzi

dzieci	kasztanowiec	wierzba	świerk	sosna
M	33,3	10	100	20
W	25	20	75	80

Z podanych w tabeli nazw drzew dzieci z miasta bezbłędnie rozpoznały świerk. Natomiast dzieci ze wsi wykazały się lepszą znajomością wierzby i sosny aniżeli dzieci z miasta.

2.1.3.6. Znajomość zwierząt

Badane dzieci rozpoznały na obrazkach i nazywały takie zwierzęta jak: lis, sarna, zając, kogut, świnia, żyrafa, mysz, koń, kaczka. Nie popełniły również błędów w wyodrębnieniu zwierząt leśnych i domowych. Znane są im również zwierzęta orientalne /papuga, żyrafa, wielbłąd, lew/. Wśród zwierząt wszystkie dzieci poprawnie wskazały ptaki, ale miały kłopoty z ich nazwaniem. Dzieci wiejskie górowały nad dziećmi miejskimi w znajomości tych nazw.

Tabela 11. Nazwywanie ptaków - % poprawnych odpowiedzi

dzieci	sikorka	sowa	kukułka	papuga	kruk	kogut	kaczka	gęś
M	56,7	70	23,3	100	40	86,7	83,3	50
W	50	100	85	85	85	100,0	100,0	100

2.1.3. Znajomość treści z zakresu kultury materialnej

2.1.4.1. Znajomość pojazdów drogowych

Tabela 12. Zestawienie wyników znajomości pojazdów drogowych

Dzieci	Fiat 126p	Fiat 125p	Wartburg	Trabant	Skoda	sam. cięż.	auto-bus	moto-cykl	moto-rower	dźwig bud.	ciągnik
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%
M	91,7	87,5	29,2	62,5	41,6	87,5	100	100	62,5	79,2	91,7
W	58,3	60,0	0	5,0	10,0	40,0	75	100	10,0	60,0	100

Na podstawie danych w tabeli 12 stwierdza się, że z pojazdów drogowych dzieci najlepiej znają: ciągnik, autobus, motocykl, a następnie samochody osobowe marki Fiat 126p i Fiat 125p oraz dźwig budowlany. Zaznaczają się różnice środowiskowe w znajomości marek samochodów. Środowisko wielkomiejskie dostarcza więcej bodźców informacyjnych w tym zakresie aniżeli środowisko wiejskie.

Spośród pojazdów szynowo-kolejowych dzieci rozpoznawały na obrazkach lokomotywę elektryczną, parową oraz tramwaj. Dzieci z miasta udzieliły kolejno 50 %, 29 %, 29,7 %, 100 % poprawnych odpowiedzi, a dzieci ze wsi 20 %, 5 % i 50 %. W tym przypadku również zaznaczają się różnice środowiskowe na korzyść dzieci z wielkiego miasta.

2.1.4.1. Znajomość pojazdów wodnych i powietrznych

Tabela 13. Zestawienie wyników znajomości pojazdów wodnych i powietrznych

dzieci	statek	łódź	rakieta	kolejka linowa	samolot
M	91,7	95,8	91,7	45,8	91,7
W	65,0	55,0	70,0	0	65,0

Z wymienionych w tabeli 13 pojazdów najlepiej znane są dzieciom łódź, statek, samolot, rakieta. 45 % badanych dzieci z miasta rozpoznaje i nazywa kolejkę linową. Dzieciom ze wsi obcy był obrazek przedstawiający kolejkę linową.

2.1.4.2. Znajomość sprzętu ręcznego

Tabela 14. Zestawienie wyników znajomości sprzętu ręcznego

	Dzieci	waga	maszynka do mięsa	wałek do ciasta	młotek do mięsa	trzepaczka do piany
nazwa	M	100	58,3	91,6	37,5	33,3
	W	90,0	30,6	60,0	5,0	25,0
zastosowanie	M	100	79,4	83,8	70,8	87,5
	W	95,0	30,0	50,0	45,0	80,0
zasady użytkowania	M	91,6	79,4	91,6	70,8	87,5
	W	40,0	20,0	55,0	45,0	60,0

Przedstawiony sprzęt ręczny występuje prawie w każdym gospodarstwie domowym, znany jest głównie dzieciom z zastosowania i zasad użytkowania. Znajomość sprzętu ręcznego jest wyższa u dzieci z miasta aniżeli u dzieci ze wsi.

2.1.4.3. Znajomość sprzętu mechanicznego

Tabela 15. Zestawienie wyników znajomości sprzętu mechanicznego

	Dzie- ci	maszy- na do szycia	piec elek- tryczny	pralka automa- tyczna	fro- terka	mikser	odku- rzacz	kran
nazwa	M	100	75,0	70,8	33,3	20,8	100	79,2
	W	95	20,0	50,0	5,0	0	95	45
zasto- sowanie	M	95,8	79,2	79,2	70,8	20,8	100	100
	W	85	100	50,0	35,0	15,0	80	70
zasady użytko- wania	M	83,3	79,2	50,0	70,8	16,7	100	95,8
	W	30,0	15,0	15,0	15,0	5,0	85	70,0

Zawarte w tabeli 15 dane liczbowe informują o tym, że najmniej znanym sprzętem przez dzieci jest mikser, froterka, piec elektryczny i pralka automatyczna. Przy czym w większości przypadków dzieci znają zastosowanie, mniejszą zaś uwagę zwracają na nazewnictwo i zasadę użytkowania sprzętu mechanicznego. Najlepiej znany jest dzieciom odkurzacz. Dzieci z miasta posiadają większy zasób wiedzy z zakresu sprzętu mechanicznego aniżeli dzieci ze wsi. Zjawisko to tłumaczy się tym, że dzieci z miasta mają częstszy aniżeli dzieci ze wsi kontakt z tymi przedmiotami.

2.1.4.4. Znajomość podstawowych środków łączności

Tabela 16. Zestawienie wyników znajomości podstawowych środków łączności

Znajomość środ- ka łączności	dzieci	telefon	radio	telewizor	poczta
nazwa	M	100	95,8	100	95,8
	W	100	90,0	95,0	70,0
zastosowanie	M	100	95,8	100	91,7
	W	65,0	85,5	75,0	55,0
zasada użytkowania	M	100	95,8	100	87,5
	W	50	70,0	70,0	35,0

Badania wykazały, że podstawowe środki łączności znane są dzieciom 6-letnim. Pewne trudności wystąpiły u dzieci wiejskich przy określaniu zastosowania i zasady użytkowania telefonu oraz sposobu załatwiania podstawowych czynności przy przesyłaniu listu, co tłumaczy

się brakiem bezpośredniego kontaktu dzieci z tymi środkami.

3. Uogólnienia

1. Analiza programu środowisko społeczno-przyrodnicze w klasie I i programu wychowanie w przedszkolu dla dzieci 6-letnich wskazuje na integrację w zakresie treści nauczania jak i metod zaznajamiania z treściami społeczno-przyrodniczymi.
2. Integracja obejmuje treści przyrodnicze, geograficzne, społeczne, z zakresu kultury materialnej oraz higieny i bezpieczeństwa.
3. Dzieci 6-letnie posiadają szeroki zakres wiedzy z przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze, co stanowi podstawę podjęcia nauki tego przedmiotu w klasie pierwszej.
4. Stwierdza się różnicę w wiadomościach z przyrody w zależności od środowiska ekologicznego:
 - Treści przyrodnicze znacznie lepiej znają dzieci ze wsi aniżeli dzieci z dużego miasta. Wykazały one lepszą znajomość warzyw i owoców, drzew, grzybów, części rośliny, ptaków.
 - Dzieci z miasta przewyższają dzieci ze wsi w zakresie znajomości: pojazdów drogowych z wyjątkiem ciągnika i motocykla; pojazdów wodnych i powietrznych; sprzętu ręcznego i mechanicznego; podstawowych środków łączności.
5. Badane dzieci zarówno z miasta jak i ze wsi znają dobrze zwierzęta. Z łatwością wskazują zwierzęta domowe i leśne, podają ich nazwy.
6. Brak również zasadniczych różnic między sześciolatkami z miasta i ze wsi w zakresie znajomości zjawisk atmosferycznych. Jedynie większa liczba dzieci wiejskich umiała przewidzieć skutki powodzi dla ludzi i zwierząt.
7. Dobrze znane są dzieciom pojęcia czasowe. Niewielka liczba dzieci ze wsi miała trudności z rozpoznaniem na obrazkach pór roku: wiosny i jesieni oraz pór dnia /ranka/.
8. W wielu przypadkach badane dzieci znały dokładnie sposób użytkowania sprzętu mechanicznego czy ręcznego, nie umiały natomiast podać ich nazwy.

4. Wnioski dla praktyki

1. Należy sześciolatkom z miasta umożliwić bezpośredni kontakt ze środowiskiem przyrodniczym: ogrodem, sadem, lasem, polem poprzez:
 - wycieczki w różnych porach roku,
 - czynności pielęgnacyjne w ogródku przedszkolnym i kąciku przyrodniczym,
 - kierowanie obserwacją dzieci.
2. Organizując proces dydaktyczno-wychowawczy dla dzieci wiejskich należy uwzględnić poznanie treści z zakresu kultury materialnej. Zaplanować wycieczkę do dużego miasta, zgromadzić filmy ilustrujące ruch uliczny dużego miasta, różny sprzęt ręczny i mechaniczny.
3. Należy systematycznie pracować nad rozszerzaniem słownictwa czynnego z zakresu środowiska społeczno-przyrodniczego przez:
 - zestawienie nazwy z konkretnym przedmiotem, zjawiskiej, zdarzeniem;
 - zestawienie nazwy z obrazem czy modelem danego przedmiotu, zjawiska czy zdarzenia.

PRZYPISY

- 1 T. Wróbel, Współczesne tendencje w nauczaniu początkowym, PZWS Warszawa 1979
- 2 T. Wróbel, Współczesne tendencje ..., op. cit., s. 107-111
- 3 Ibidem, s. 115-119
- 4 Ibidem, s. 140-144
- 5 Ibidem, s. 133
- 6 Ibidem, s. 133
- 7 Program dziesięcioletniej szkoły średniej, Klasy I-III, WSiP Warszawa 1979
- 8 Zakres treści wychowania i kształcenia dla dzieci sześciolatków. Wkładka do programu Wychowanie w Przedszkolu obowiązującego od 1 IX 1973 r. WSiP Warszawa 1977
- 9 M. Behrendt, Znajomość pojęć z przyrody ożywionej u dzieci pięcioletnich i sześciolatków z przedszkola na wsi i w mieście.
J. Fryszkowska, Zasób wiedzy technicznej u dzieci sześciolatków

w zależności od środowiska, płci i formy organizacyjnej przedszkola.

H. Meredyk, Zasób pojęć z przyrody nieożywionej u dzieci w wieku przedszkolnym.

I. Piasecka, Znajomość pojęć czasowych u dzieci sześciolletnich w mieście i na wsi.

Wyżej wymienione tytuły są tytułami prac magisterskich złożonych w Instytucie Nauczania Początkowego i Wychowania Przedszkolnego WSP w Bydgoszczy w 1968 roku.

BIBLIOGRAFIA

H. Gutowska, Interpretacja treści programu klasy II przedmiotu środowisko społeczno-przyrodnicze; Oświata i Wychowanie R 1979, nr 12, wersja C, D, wkładka NURT-SNP, nr 21, s. 651-665

H. Gutowska, Treść i struktura planu pracy dydaktyczno-wychowawczej. Nauczanie Początkowe R 1979/80, z. 1, s. 69-70

W. Michałłow, Wychowanie "środowiskowe" na początkowym szczeblu szkoły. W: Edukacja wczesnoszkolna, /red./ B. Wilgocka-Okoń. Warszawa WSiP, 1979

Prace magisterskie /maszynopisy/ złożone w Instytucie Nauczania Początkowego i Wychowania Przedszkolnego WSP w Bydgoszczy:

M. Behrendt, Znajomość pojęć z przyrody ożywionej u dzieci pięcioletnich i sześciolletnich z przedszkola na wsi i w mieście.

J. Fryszkowska, Zasób wiedzy technicznej u dzieci 6-letnich w zależności od środowiska, płci i formy organizacyjnej przedszkola.

H. Meredyk, Zasób pojęć czasowych u dzieci 6-letnich w mieście i na wsi.

J. Piasecka, Znajomość pojęć przyrody nieożywionej u dzieci w wieku przedszkolnym.

Program dziesięcioletniej szkoły średniej. Klasy I-III. Warszawa WSiP 1979

Wkładka do programu "Wychowanie w przedszkolu" obowiązującego od 1 IX 1973, Warszawa WSiP 1977

T. Wróbel, Współczesne tendencje w nauczaniu początkowym, Warszawa PZWS 1979